

RECENZÍÓ

LISA SONNLEITNER: A CONSTITUTIONALIST APPROACH TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: THE LEGITIMACY OF EVOLUTIVE AND STATIC INTERPRETATION (HART PUBLISHING, 2022).

<https://doi.org/10.51783/ajt.2024.2.07>

Napjainkban, amikor az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban EJEB, a Bíróság) számos kihívással küzd – a hatalmas ügyteher miatt hatékonysági problémák merülnek fel, döntéseinek végrehajtását sok állam késlelteti, melyel az emberi jogok védelme nem éri el a Bíróság által biztosított magas szintet,¹ tendencia, hogy a nemzeti bíróságok figyelmen kívül hagyják a strasbourgi mércéket² – különösen fontos a Bíróság értelmezési stratégiáival kapcsolatban felvetődő kérdésekkel foglalkozni.

Lisa Sonnleitner monográfiája az EJEB által alkalmazott egyik legvitatottabb értelmezési technika, a jogfejlesztő értelmezés (*evolutive interpretation*) legitimitását vizsgálja elméleti, érveléstechnikai szempontból. A jogfejlesztő értelmezés azt jelenti, hogy az idő múlásával bekövetkező változások miatt egy változatlan normaszöveghez az eredeti jelentéshez képest eltérő tartalmat társít egy bíróság.³ Egy emberi jogi egyez-

mény jogfejlesztő értelmezése kapcsán a fő kérdés az, hogy a különböző – jogi, társadalmi, kulturális, technológiai stb. – változásoknak lehet-e hatásuk, illetve szükséges-e, hogy hatással legyenek az emberi jogok tartalmának meghatározására. További kérdés, hogy amennyiben igen, milyen módon és mértékben, és melyik az az intézmény, amelynek ezt realizálnia kell. A strasbourgi emberi jogi mechanizmus vonatkozásában a kérdés még pontosabban úgy tehető fel, hogy ha az EJEB az Emberi Jogok Európai Egyezménye⁴ (a továbbiakban: az Egyezmény) jogfejlesztő értelmezésével hoz döntést, akkor az így meghozott döntés autoritatív-e, azaz a tagállamoknak engedelmeskedniük kell-e egy ilyen döntésnek.⁵ A szerző ennek a kérdésnek a megválaszolása érdekében a jogfejlesztő értelmezés és annak ellentétpárja, a statikus értelmezés (*static interp-*

tion (Cambridge: Cambridge University Press 2016) 18–21.

⁴ *Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről*, Róma, 1950. november 4. Kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

⁵ A tagállamokban ugyanis ennek következtében pozitív intézkedések, akár törvényhozási aktus meghozatalára is szükség lehet az Egyezménynek való megfelelés érdekében.

¹ Supervision of the execution of judgments and decision of the European Court of Human Rights 2023, 17th Annual Report of the Committee of Ministers, <https://rm.coe.int/annual-report-2023/1680af6e81>.

² Martin BREUER (ed.): *Principled resistance to ECtHR Judgments – A New Paradigm?* (Heidelberg: Springer 2019).

³ Christian DJEFFAL: *Static and Evolutive Treaty Interpretation. A Functional Reconstruct-*

retation) igazolhatóságát vizsgálja meg, majd az Egyezmény alkotmányos elveire alapozva új normatív elméleti érvelési modellt alkot meg, melyben a jogfejlesztő és a statikus értelmezés közötti mérlegelés racionális lehet.

A jogfejlesztő értelmezés lehetőségét biztosít arra, hogy a Bíróság az Egyezményt annak céljaival összhangban értelmezze a változó körülmények között.⁶ Ez magában foglalja annak lehetőségét, hogy egy alapjog védelmi köre bővül, azaz a magasabb szintű alapjogvédelmet segíti elő. Az Egyezmény Preambulumának azon megfogalmazása alapján, hogy az Egyezmény céljának elérésére vonatkozó egyik módszer az emberi jogok és alapvető szabadságok megóvása és további fejlesztése, arra következtethetünk, hogy ezzel összefüggésben az is fontos elv, hogy a korábban elért alapjogvédelem szintje nem csökkenhet.⁷ Ugyanakkor az EJEB nem következetes a jogfejlesztő értelmezés alkalmazása során, a mérlegelés szempontjait nem alkalmazza koherensen a Bíróság, ami az érvelésének – és ezáltal az esetjognak – a kiszámíthatóságát gyengíti. Ez az, ami miatt Sonnleitner úgy gondolja, hogy egy normatív elméleti modell kialakítására van szükség, amely támpontokat ad arra vonatkozóan, hogy egy konkrét esetben a Bíróságnak a jogfejlesztő vagy a statikus értelmezést kell alkalmaznia. Amellett érvel, hogy az általa kidolgozott modell segítségével a jogfejlesztő és a statikus

értelmezés esetről esetre való igazolása normatív érveken alapul, amelyek megtalálhatók az Egyezmény alkotmányos keretei között. Ez a modell az egymással versengő jogfejlesztő és statikus alkotmányos elvek súlyának meghatározását követeli meg. Ennek érdekében a szerző meghatároz olyan tényezőket, amelyek segítségével megállapítható a jogfejlesztő vagy a statikus értelmezés alkalmazásának helyessége egy konkrét esetben.

A kötet jól illeszkedik a Hart Studies in Constitutional Theory sorozat perspektívájába, mivel a sorozat célkitűzése, hogy olyan gondolatébresztő köteteket adjon ki, amelyek az alkotmányelmélet különböző aspektusait lényegre törően és világosan dolgozzák ki annak érdekében, hogy újragondoljuk a már meglévő alkotmányjogi tudásunkat, és fejleszünk az eredeti alkotmányos eszméket.

A JOGFEJLESZTŐ ÉRTELMEZÉS FOGALMA ÉS LEGITIMITÁSA

Az első, *Alapok* című részben a jogfejlesztő értelmezésre vonatkozó felfogásokat tárja elénk a szerző, és a jogfejlesztő értelmezés legitimitását vizsgálja.

A szerző szerint az, ahogyan az emberi jogokat konceptualizáljuk, hatással van arra, hogy hogyan igazoljuk az autoritásukat. Kiindulópontja a jog, illetve az emberi jogok természete. Robert Alexy nyomán a jogot kettős természetűként fogja fel, amit összekapcsol az emberi jogokkal kapcsolatos felfogásával, illetve azok értelmezésével is. Alexy szerint a jog kettős természete úgy írható le, hogy van egy reális dimenziója, amely felöleli az autoritatív parancsokat és a társadalmi elfogadást, és van egy ideális dimenziója, amely a jog erkölcsi helyesség iránti igényére vonatkozik.

⁶ POLGÁRI Eszter: „European Consensus: A Conservative and a Dynamic Force in European Human Rights Jurisprudence” *Vienna Journal on International Constitutional Law* 2012/1. 80.

⁷ Ez azonban az EJEB gyakorlatában nem abszolút érvényű. DJEFFAL (3. lj.) 309–314.

Alexy szerint a helyesség iránti igénynek van egy második szintje is, ami túlmegy az ideális dimenzió, a reális dimenzióban is megjelenik, és ez a jogbiztonság. Mindkét dimenzió elengedhetetlen a joggyakorlat számára, azonban a két dimenzió a gyakorlatban gyakran szembekeverül egymással, ami miatt szükséges közöttük az egyensúly megteremtése.⁸ Ezzel összefüggésben a szerző szerint az emberi jogok jogi (reális dimenzió) és erkölcsi (ideális dimenzió) jogosultságok, amelyek alapjogi katalógusokban való rögzítésével az ideális és a reális dimenzió összekapcsolódik.

Sonnleitner egy alulról felfelé haladó igazolást alkalmaz az emberi jogok kapcsán, hogy érzékeltesse a jogi érvelés relevanciáját az emberi jogok normatív igazolásában. Ehhez Forst konstruktivistá felfogását veszi alapul, mely szerint minden embernek alapvető joga van az igazoláshoz. Minden embernek jár az a tisztelet emberi lényként, hogy joga legyen arra, hogy érvekkel legyen alátámasztva a rá vonatkozó bánásmód. Forst univerzális emberi jogi felfogását a jogi érveléshez való szoros kötődése miatt tartja a szerző jó kiindulásnak az emberi jogok értelmezésének vizsgálatához. Az emberi jogok ilyen felfogása magában foglalja, hogy azok bizonyos terjedelemben dinamikusak.

A szerző állítása az, hogy a jogfejlesztő értelmezésnek nincs egy elfogadott doktrínája. A jogfejlesztő értelmezés a Bíróság gyakorlatában úgy jelenik meg, hogy az Egyezmény élő instrumentum, amelyet a változó körülmények figyelembevételével kell értelmezni, de ez önmagában nem definíció, és

a szakirodalomban sokféleképpen gondolkodnak erről. A szerző a jogfejlesztő értelmezés definiálására tesz kísérletet, amely túlmegy a Bíróság gyakorlatán, és amely segít abban, hogy a legitimitását megvizsgálja.

A jogfejlesztő értelmezés általa megalkotott normatív koncepciója három fő részből tevődik össze.

1. *A jogfejlesztő értelmezés önmagában nem egy értelmezési módszer, hanem része egy intertemporális értelmezés normatív elméletének, és az értelmezési módszerek metaszintjén helyezkedik el.* A jogfejlesztő értelmezés nem tekinthető hagyományos értelmezési módszernek, mert ezzel nem a szöveg jelentését tárjuk fel. A jogfejlesztő értelmezés egyfajta hozzáállás az értelmezéshez, de nem ad szemantikai információkat egy jogról. Éppen ezért nevezik ezt az értelmezés eredményének vagy elvének is, amelynek célja az Egyezmény dinamikus, nem pedig statikus értelmezése. Így erre inkább értelmezési célként lehet tekinteni, nem pedig eszközként. Sonleitner szerint a jogfejlesztő értelmezésnek iránymutató funkciója van minden olyan esetben amikor más értelmezési módszerek használata különböző értelmezési eredményekhez vezet. Ez az értelmezőt arra kényszeríti, hogy vegye figyelembe az Egyezmény jogrendszerének dinamikus értékeit.

2. *A jogfejlesztő értelmezés kibontakozhat minden értelmezési módszer időbeli dimenziójának elemeként.* Az értelmezés időbeli dimenziója feltérképezi a történeti és a jelenkori jelentést. Ebben az értelemben a jelenkori jelentés a jogfejlesztő értelmezés, a történeti pedig a statikus értelmezés. A jogfejlesztő értelmezés tehát az időbeli dimenzió egyik pólusa, amely szintén mutatja, hogy

⁸ Robert ALEXY: „The Dual Nature of Law” *Ratio Juris* 2010/2. 167–182., <https://doi.org/10.1111/j.1467-9337.2010.00449.x>.

nem kapcsolódik egy konkrét értelmezési módszerhez, hanem értelmezési eredményeket fed le, amelyek az időbeli dimenzió jogfejlesztő pólusán helyezkednek el. Azaz, a jogfejlesztő értelmezés potenciálisan konfliktusba kerül olyan értelmezési eredményekkel, amelyek a spektrum statikus végén helyezkednek el.

3. *A fejlődés viszonyítási pontja a stagnálással ellentétbe állítva az alapjogok és kötelezettségek EJEB által meghatározott értelmezése vagy az Egyezmény megalkotói általi értelmezése.* Mivel az időbeli dimenzió két pólusán vannak, ezért a jogfejlesztő értelmezést csak úgy tudjuk meghatározni, ha ehhez meghatározzuk a statikus értelmezést, azaz hogy mihez viszonyítjuk a változást. A szerző állítása az, hogy a változást nemcsak a tagállamokbeli változásokhoz kell viszonyítani, hanem az Egyezmény rendszerén belül is lehetséges a változás az értelmezésben.

Így statikus értelmezésen a jogoknak és kötelezettségeknek olyan értelmezését érti, amelyeket az Egyezmény megalkotói elfogadtak, vagy az EJEB gyakorlatában az eddigiekben megjelent, alkalmazta a Bíróság. Ezzel szemben az értelmezés akkor jogfejlesztő (evolutív), ha túllép (vagy eltér) ezen a „készleten” az új kontextusra – mint például morális, tudományos vagy társadalmi fejlődésre – reagálva. Idővel tehát egy evolutív értelmezési eredmény is statikussá válik.

A szerző megvizsgálja a jogfejlesztő értelmezés elméleti igazolásait, illetve a Bíróság általi igazolását annak érdekében, hogy kimutassa a legnagyobb problémákat a meglévő legitimitásemelletekkel. A szerző állítása az, hogy a jogfejlesztő értelmezés legitimitásának elméleti megközelítéseivel az a legnagyobb probléma, hogy a legitimitást

abszolútként értelmezik. Ezzel ellentétben ő az evolutív értelmezés relatív legitimitását ragadja meg, melynek során nemcsak az ügyek sajátosságaira van tekintettel, hanem az értelmezés jogfejlesztő és statikus elemeire egyaránt. Azt állítja, hogy ez az, ami hiányzik az eddigi elméleti megközelítésekből.

A sokféle létező legitimitás elméletet két nagy kategóriába sorolja. Az egyikbe azok tartoznak, amelyek kiindulópontja a strasbourgi rendszer speciális, regionális emberi jogi mechanizmus jellege (európai konszenzus, Letsas elmélete az Egyezmény morális értelmezéséről és a tagállami kötelezettségvállalás természetéről,⁹ Greer elmélete a jogok elvéről¹⁰). A másik kategóriába pedig azok tartoznak, amelyek a nemzetközi jog egy általános jogelvét tekintik kiindulópontnak (hatékonyság, a nemzetközi szerződések értelmezéséről szóló Bécsi Egyezmény rendelkezései: a felek szándéka, tárgy és cél, a nemzetközi jog más szabályai, emberi méltóság, pro persona elv, az emberi jogok objektivitása).

A fentiek közül az európai konszenzus érve igényel kiemelt figyelmet, mivel az EJEB ezt gyakran használja a jogfejlesztő értelmezés igazolására. Ugyanakkor a szerző szerint az európai konszenzus

⁹ George LETSAS: *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights* (Oxford: Oxford University Press, 2009).; George LETSAS: „The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and Legitimacy” in Andreas FOLLESDAL – Brigit PETERS – Geir ULFSTEIN (szerk.): *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a national, European and global Context* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), <https://doi.org/10.1017/cbo9781139169295.005>.

¹⁰ Steven GREER: *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects* (Cambridge: Cambridge University Press 2008).

nemcsak a jogfejlesztő értelmezés, hanem a statikus értelmezés alkalmazásához is vezethet, mivel ez a tagállamok jogalkotási realitásán alapul. Pozitív konszenzus esetében, amikor egy jogi kérdésben új konszenzus alakul ki, vagy új jogi megoldást fogadnak el a nemzeti jogalkotók, amik az Egyezmény elfogadásakor még nem léteztek, az EJEB ezt a trendet követi az Egyezmény értelmezésekor. Negatív konszenzuson azt érti, amikor egy adott kérdésben nincs a tagállamok között konszenzus, ami a statikus értelmezés alkalmazásához vezet a Bíróságot.

Az európai konszenzus érv támogatói abban látják az igazoló erejét, hogy ezzel elkerülheti a Bíróság a szubjektivitást, és egyúttal a jogbiztonságot segíti elő, illetve hogy ez összekapcsolható a demokratikus legitimitással.

Sonnleitner szerint ez a konszenzus – a törvényhozói gyakorlat a tagállamokon – nem elegendő a jogfejlesztő értelmezés igazolására, az emberi jogi kérdések esetében tartalmi igazolásra van szükség, nem elég egy többségi álláspont követése. Szerinte ez könnyen belátható, ha azt az esetet vesszük példaként, hogy a tagállamok az Egyezmény védelmi szintje alá csökkentik az alapjogvédelmet – ami meg is történt a terrorizmus vagy a migráció kihívásaira való reakcióként. Ilyen esetben az EJEB nem követheti egyszerűen a tagállami gyakorlatokat, mert az ellentétes lenne az Egyezmény céljával. Ez a példa jól mutatja az általános problémát a konszenzusigazolással.

Sonnleitner szerint minden eddigi legitimitáseméletnek vannak gyengeségei, hiányosságai, melyeket három csoportba sorolt: 1. az értelmezés statikus és jogfejlesztő dimenziója közötti különbségtétel hiánya; 2. konceptuális világosság hiánya arról, hogy a jogfejlesztő értelmezés

értelmezési módszernek tekinthető vagy valami másnak, 3. alaposság, elmélyültség hiánya: ez főleg a Bíróság gyakorlatára igaz, mely nem igazolja, csak deklarálja a jogfejlesztő értelmezést.

Ennek a résznek az utolsó fejezetében a jogfejlesztő értelmezés legitimitását tagadó álláspontokat vizsgálja meg. E kritikák közül az általa három legfontosabbnak vélttel foglalkozik: a demokratikus legitimitás hiányával, a szuverenitás problémával és a jogállamiságból fakadó követelmények – objektivitás, jogbiztonság, előreláthatóság, kiszámíthatóság – hiánya. Egyik álláspontot sem tartja olyan meggyőzőnek, amely a jogfejlesztő értelmezés legitimitását cáfolná.

A MÉRLEGELESI MODELL (BALANCING MODEL) ÉS ALKALMAZÁSA

A kötet második részében az új mérlegelési modell alkotmányos alapjait tárja fel a szerző. Állítása az, hogy a jogfejlesztő értelmezés alkalmazásának legitimitása az Egyezmény alkotmányos elvei alapján igazolható.

A szerző szerint a diskurzív konstitucionalizmus olyan keretet biztosít, amely egy értelmezési megközelítés legitimitását annak argumentatív minőségével méri. Következésképpen az alkotmányos érvek a jogi érvelés egy halmazát olyan érvekkel ruházzák fel, amelyek reagálnak a jogrendszerek sokféleségére. Ez különösen vonzó a transznacionális jogrendszereknek, mint az Európa Tanács, ahol a nemzetközi jogrendszer szabályai ellentétbe kerülhetnek a nemzeti jogszabályokkal. A kozmopolita alkotmányosság nem szigorú hierarchikus struktúrákban keres erre megoldást, hanem a kötelezettségeknek való megfelelés több-

féle változatát keresi, amelyek tekintettel vannak a helyi sajátosságokra, és egyúttal tiszteletben tartják a közös értékeket. Az ilyen, normák közötti konfliktusok megoldásához kiemelten szükséges a fokozott bírói szerep az értelmezésben (*enhanced judicial role in interpretation*), illetve az egyensúlyok megteremtése (*balancing*). Éppen ezért a szerző szerint a kozmopolita és a diskurzív alkotmányosság érvei olyan meggyőző elemzési keretet biztosítanak, amelyben lehetséges egy olyan értelmezési megközelítés legitimitásának elemzése, amely az emberi jogok magas szintű védelmének fenntartására törekszik – mint amilyen a jogfejlesztő értelmezés.

A szerző kiindulópontja, hogy az Egyezmény alkotmányos jellegének legfőbb alapja az, hogy az Egyezmény a tagállamokat egységesítő alapvető értékek alapján korlátozza. Ezek nagyon absztrakt értékek, amelyek beazonosításához nemcsak az Egyezmény szövegének, hanem az Európa Tanács Statútumának vizsgálatára is szükség van. Ez alapján Sonnleitner három alapvető pillért azonosít be az Európa Tanács alkotmányos rendszerében: a jogállamiság, a demokrácia és az emberi jogok védelmének értékeit. Ez a három alapelv az Egyezmény alkotmányos magját adja, és megerősíti, támogatja az Egyezmény és a Kiegészítő jegyzőkönyvek összes cikkét. A fentiek alapján azt állapítja meg, hogy a jog reális és ideális dimenziója áthatja az Egyezmény három alapelvét is, azaz maga az Egyezmény is kettős természetű.

Az értelmezés időbeli dimenziójában ez a kettős természet úgy realizálódik, hogy a statikus értelmezés – amelynek célja a konzisztencia és a jogbiztonság – alkotja a reális dimenziót, a jogfejlesztő értelmezés pedig – amely a jogban az

igazságosságra törekszik – az ideális dimenziót. A szerző szerint ezek analitikai kapcsolatot hoznak létre a jogfejlesztő értelmezés általános legitimitásának az elemzéséhez. Mivel általánosságban mindkét típusú értelmezés legitím, ezért fel kell állítani egy modellt a konkrét ügyben való legitím alkalmazásukra. Éppen ezért kapcsolódnia kell a jogi érvelés elmélet egy analitikai modelljéhez, amely igazolást ad a jogfejlesztő értelmezés konkrét alkalmazásához.

A harmadik részben alakítja ki a mérlegelési modellt. A fő kérdés az, hogyan lehet döntést hozni az egymással versengő alkotmányos elvek között. Kiindulópontja az, hogy mind a statikus, mind a jogfejlesztő értelmezés legitimitása fokozatos, amely a különböző típusú esetekben eltérő lehet. Célja egy olyan észszerű mérlegelési eljárás kialakítása az intertemporális értelmezés helyes megközelítésének kiválasztására, amely az Egyezmény alkotmányos alapjaival összhangban lévő normatív érveken alapul.

A mérlegelési modell kialakítása során a szerző a preferenciaviszonyok meghatározását a konkrét esetekben az elvekként való meghatározásban látja hosszú távon alkalmazható megoldásnak. Ennek az az oka, hogy az elvek ütközhetnek egymással anélkül, hogy az egyiknek szükségszerűen engednie kellene a másiknak, a közöttük lévő preferenciaviszony inkább feltételes, és az eset ténybeli és jogi lehetőségeitől függ. A statikus és a jogfejlesztő értelmezés közötti konfliktus feloldásához egy konkrét esetben az ezek mögött meghúzódó egymással versengő normatív értékek – az EJEK alkotmányos elvei – között kell mérlegelni. Ez a szerző szerint lehetővé tesz bizonyos fokú kiszámíthatóságot a jövőbeli esetek tekintetében. Követke-

zéseképpen az EJEE alkotmányos értékeit a reális és ideális dimenzióban elvekként konstruálja, amelyek meghatározzák a választást a statikus és a jogfejlesztő értelmezés között. A jogfejlesztő értelmezés alkalmazásakor az EJEB materiális elvekre hivatkozik, mint az emberi méltóság, a személyes szabadság vagy az emberi jogok hatékony védelme. A statikus értelmezés alkalmazásakor pedig formális elvekre hivatkozik a Bíró-ság, mint a jogbiztonság, a kiszámíthatóság vagy a konszenzus hiánya. Következésképpen a materiális elvek normatív érveket biztosítanak a jogfejlesztő értelmezésnek, a formális elvek pedig a statikus értelmezésnek.

A mérlegelési modell belső struktúrájának kialakításakor Alexy arányosságra kidolgozott mérlegelési modelljét¹¹ veszi alapul, de az értelmezés időbeli dimenziójának mérlegeléséhez szükséges némi módosítás. Elsőként meg kell határozni a statikus elvekbe való beavatkozás intenzitását. A második lépés, hogy meg kell vizsgálni az eset kapcsán felmerülő jogfejlesztő elvek fontosságát. Harmadik lépésben ezek súlyának összevetésével meg kell állapítani, hogy a statikus vagy a jogfejlesztő értelmezés igazolható az esetben. Az egyes elvek súlyának meghatározására szintén Alexy kategóriáit használja: enyhe (*light*), mérsékelt (*moderate*) és súlyos (*serious*).

Három forgatókönyv létezik, amikor az ideális dimenzió jogfejlesztő alkotmányos elvei sokkal fontosabbak, mint a reális dimenzió statikus elvei:

1. ha az ideális dimenzió fontossága súlyos (*s*) és a reális dimenzióba való beavatkozás intenzitása enyhe (*l*);

2. ha az ideális dimenzió fontossága súlyos (*s*) és a reális dimenzióba való beavatkozás intenzitása mérsékelt (*m*);

3. ha az ideális dimenzió fontossága mérsékelt (*m*) és a reális dimenzióba való beavatkozás intenzitása enyhe (*l*).

Ezekben az esetekben a legjobban igazolható a jogfejlesztő értelmezés választása az EJEE alkotmányos elvei alapján.

Ha ez a három forgatókönyv pontosan az ellenkezőjére változik, akkor a reális dimenzió statikus elvei sokkal fontosabbak, mint az ideális dimenzió jogfejlesztő elvei. Ezekben az esetekben a legjobban igazolható a statikus értelmezés választása az EJEE alkotmányos elvei alapján.

Három másik verzió értelmezési pátthelyzethez (*stalemate case*) vezethet: az, amikor az ideális dimenzió elveinek fontossága ugyanolyan fokú, mint a beavatkozás a reális dimenzió statikus elveibe, illetve ha mindkét oldal ugyanolyan súlyúként határozható meg.

Ezekben az esetekben a szerző szerint nem az EJEB-nek, hanem tagállamoknak kell dönteniük arról, hogy a statikus vagy a dinamikus értelmezést tartják jobbnak egy jogi kérdésben. Álláspontja szerint ez egy új dimenziója a tagállamok mérlegelési jogkörének, amit értelmezési mérlegelési jogkörnek (*interpretive margin of appreciation*) lehetne nevezni. Ez a tagállamok számára lehetővé tenné, hogy sokkal kiterjesztöbben értelmezzék az Egyezményt, mint az EJEB, de azt nem, hogy szűkebben. Ilyen esetben a szerző szerint az EJEB részéről helyes a statikus értelmezésnél maradni, mert a tagállamok széles mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy a jogfejlesztő értelmezést választják-e. Ugyanakkor ilyen esetekben is érdemes a mérlegelési modellt alkalmazni, mert a Bíró-ság értelmezését átláthatóbbá és észszerűbbé teszi.

¹¹ Robert ALEXY: *A Theory of Constitutional Rights* (Oxford: Oxford University Press 2014).

Az EJEE alkotmányos elveinek súlyozásakor szintén Alexy súlyozási formuláját veszi alapul. Ebben az esetben a súlyozás nem egy-egy alapvető jogra vonatkozik, hanem egy-egy elvnek a súlyára az értelmezésről való érvelésben. A szerző álláspontja szerint az időbeli dimenzió két végén elhelyezkedő elvek súlya egyforma, egyformán fontosak az Egyezmény céljainak elérésében. Következésképpen mindenféle *prima facie* preferencia a statikus vagy a jogfejlesztő dimenzióra vonatkozóan elvetendő.

Lehetséges azonban meghatározni racionálisan igazolható súlyozási szabályokat (*weighting rules*) az értelmezés időbeli dimenziójára vonatkozóan.

Értelmezési alapszabályként írja le, hogy egy értelmezés minél inkább támogatja az Egyezmény alkotmányos elveit (jogállamiság, demokrácia, emberi jogok), annál nagyobb a súlya. Ez igaz az értelmezési megközelítésekre is, azonban mivel a statikus és a jogfejlesztő értelmezés is támogat különböző alkotmányos elveket, meg kell alkotni sokkal specifikusabb súlyozó szabályokat a statikus és a jogfejlesztő értelmezés alkalmazására. Ezekkel lehet konkrét preferenciarelációkat meghatározni az alkotmányos elvek között. Ezek segítségével pedig meg lehet hozni a döntést a statikus és a jogfejlesztő értelmezés között.

A statikus értelmezésbe való beavatkozás intenzitására a következő súlyozási faktorokat alakította ki: a szó szerinti jelentés és a szövegezők szándéka, a precedensek, a demokratikus legitimitás. Egy beavatkozás intenzitás a reális dimenzió elveibe annál nagyobb, minél inkább eltér ezektől az evolutív értelmezés.

Az evolutív elvek fontosságának a meghatározására a következő súlyozási faktorokat alakította ki: emberi méltóság, igazságosság, béke, egyenlőség,

pluralizmus, önmeghatározás, hatékonyság. Az ideális dimenzió evolutív elveinek fontossága annál nagyobb, minél inkább az itt felsoroltak valamelyikét – vagy akár egyszerre többet – védi.

Az eddigiekkel ellentétben van egy faktor, ami igazolhatja mind a statikus, mind a jogfejlesztő értelmezést: ez az európai konszenzus. Ez egy empirikus adat a szabályozási valóságról a tagállamokban. Ez alapján a következő súlyozási szabályokat állította fel: egy beavatkozás intenzitása a reális dimenzió statikus elveibe annál nagyobb, minél jobban eltér az evolutív értelmezés a fennálló európai konszenzustól, illetve az ideális dimenzió evolutív elveinek fontossága annál nagyobb, minél inkább a jogfejlesztő értelmezés megfelel a fennálló európai konszenzusnak. Látható tehát, hogy a szerző az európai konszenzust mint a statikus és a jogfejlesztő értelmezés közötti választást önmagában igazoló érvet elvetette, ugyanakkor a mérlegelési modellben kiegészítő elvként elismeri. Maga a Bíróság gyakran használja az európai konszenzust a jogfejlesztő értelmezés melletti vagy elleni érvelés során.

A szerző elismeri, hogy a premisszák episztémikus megbízhatósága hatással van az egymással ütköző elvek súlyozására. Az állítása az, hogy ezek a konkrét eset körülményei alapján határozhatók meg, és így hozzájárulnak az elvek súlyának meghatározásához a konkrét esetben.

A negyedik részben a szerző három, az EJEB által már eldöntött esetre vetítve mutatja be a mérlegelési modell gyakorlati alkalmazását: egy esetben a jogfejlesztő értelmezés választása igazolható (a házassághoz való jog magában foglalja-e a váláshoz való jogot), egyben a statikus (az élethez való jog vagy az önmeghatározáshoz való jog

magában foglalja-e az asszisztált öngyilkossághoz való jogot), és egy patthelyzet (milyen környezeti elvárások vezethetők le a magán- és családi élethez való jogból). Mindegyik esetben az EJEB eredeti érvelésétől függetlenül alkalmazta a mérlegelési modellt, és állapította meg, hogy az alapján milyen értelmezési megközelítés alkalmazása igazolható. Azt akarja ezzel szemléltetni, hogy a mérlegelési modell az értelmezés racionalitását jelentős mértékben növeli azáltal, hogy világos és észszerű érvelési struktúrát biztosít, különösen a súlyozási szabályokkal. A mérlegelési modell mindig a konkrét eset tényeihez igazodva teszi lehetővé a precíz következtetés levonását a statikus és a jogfejlesztő értelmezés közötti racionális választáshoz, amely összhangban van az EJEE alkotmányos elveivel. Azt is megmutatja, hogy vannak olyan esetek – a patthelyzetek –, amikor mindkét értelmezési megközelítést ugyanolyan súlyú érvek támogatják.

ÖSSZEZGÉS

A kötet erőssége, hogy átfogó képet nyújt a jogfejlesztő értelmezés sajátosságairól, az azzal kapcsolatban felmerült elméleti szakirodalmi és gyakorlati vitákról.

A kötet legnagyobb újdonsága, hogy nemcsak kérdéseket vet fel a jogfejlesztő értelmezéssel kapcsolatban, hanem megoldást is kínál a statikus és a jogfejlesztő értelmezés közötti választás igazolására a mérlegelési modell kidolgozásával. A szerző állítása az, hogy az általa kidolgozott modellnek az alkalmazása a konkrét esetben lehetővé teszi a statikus és az evolutív értelmezés közötti racionális, normatív módon igazolható választást. A szerző nemcsak egy elméleti konst-

rukciónak tekinti az általa kialakított mérlegelési modellt, hanem kifejezi azt a határozott elvárását is, hogy az EJEB azt alkalmazza is. Jóllehet a Sonleitner által kialakított modell szempontjainak nagy részét általában a Bíróóság ténylegesen mérlegeli, egy ilyen mérlegelési konstrukció kialakítása és alkalmazása tipikusan a bírói gyakorlat szerves fejlődése folytán jön létre, és nem valószínű, hogy az EJEB ezt a modellt változtatás nélkül beépítené a gyakorlatába.

A kötet mégis fontos jelzés a tekintetben, hogy jelenleg nincs következetes szempontrendszer arra vonatkozóan, hogy mikor és milyen módon alkalmazza a jogfejlesztő értelmezést a Bíróóság. Egy ilyen típusú mérlegelési modell alkalmazásának abban a tekintetben kiemelt jelentősége lehetne, hogy alkalmazása esetén a Bíróóság értékelésének szempontjai világosak és átláthatóbbak lennének. A súlyozás ugyanakkor ugyanúgy a Bíróóság diszkrecionális joga körébe tartozna, amellyel szemben objektív szempontokat nehéz támasztani. Az egyes faktorok súlyának meghatározásához minden esetben mérlegelésre van szükség, amely szükségképpen magában foglalja az értékválasztást. Mindezekből következően egy ilyen típusú mérlegelési modell alkalmazása nem feltétlenül jelentené a jövőbeli esetek kimenetelének jobb előreláthatóságát. Ugyanakkor az EJEB érvelésének átláthatóságát fokozná egy ilyen modell alkalmazása, amely a felek számára a jelenleginél magasabb fokú kiszámíthatóságot jelentene a saját érvelésük felépítésére a Bíróóság előtti eljárásban.

Boda-Balogh Éva*

* PhD, egyetemi adjunktus, DE ÁJK, 4028 Debrecen, Kassai út 26. E-mail: balogh.eva@law.unideb.hu.